

NOTES ELEMENTALS PER A PRINCIPIANTS

Taula rodona sobre onomàstica celebrada a la Fundació Privada Reddis, de Reus. Contertulians: Fina Anglès, Ferran Jové i Eugeni Perea. Moderador: Josep Bages. Ramon Amigó, 28 de juliol de 2009

Sens dubte que els organitzadors d'aquesta taula rodona m'han designat a mi per ponent basant-se en l'edat, o en l'ordre alfabètic dels meus cognoms. Si, per paràmetre de l'elecció, haguessin escollit el coneixement, haurien pogut triar qualsevol dels amics que m'acompanyen en aquesta taula, tots ells amb un bon coixí de teoria i d'experiència en la matèria que ens ha fet reunir.

Afirmarem que *onomàstica* és una paraula que es refereix a tots *els noms propis*. Tots els noms propis són onomàstica, tant els prenomes, com els cognoms, com els renoms, com els noms que serveixen a per designar un lloc. Hi podríem incloure, fins i tot, els noms dels animals, de les campanes, dels vaixells, dels trens.

Hi ha dos grans grups dintre el concepte d'onomàstica: *l'antroponímia*, que comprèn els noms de persona; i la *toponímia*, que inclou els noms de lloc. Podríem fer altres subdenominacions, com la *navinímia*, que comprendria el nom de les embarcacions; i la *fitonímia*, que abraçaria el nom de les plantes; i *l'avinímia*, el nom dels ocells, i així una colla d'altres.

També convé d'establir dos grans grups diferenciats dintre el conjunt de gent que es mou pel món de l'onomàstica. Per un cantó, els que ens dediquem a *col·leccionar i organitzar tota mena de noms propis*. Aviat explicaré una mica més què fem; però, ja puc anticipar el que no hem de fer perquè no ens toca de fer-ho, que és buscar el significat dels noms estranys. Per un altre cantó, hi ha *els etimòlegs*, una gent altament qualificada que intenta penetrar en el sentit de les paraules obscures, un exercici d'alta especialització que només pot emprendre qui sigui un bon coneixedor de llatí, i de grec, de sànscrit, d'àrab, i de tantes altres llengües com sigui possible, sobretot si són antigues.

Nosaltres ens limitem a fer de recol·lectors i els nostres materials, si més no en part, poden servir d'ajut als investigadors de l'escaló superior. A nosaltres, només ens cal saber la llengua nostra, que és la que va servir per a crear tots els noms de casa nostra. La tasca del recol·lector té dos vessants: veure què passa ara i veure què havia passat temps enrere, tan enrere com es pugui.

Per saber *els noms d'ara*, s'ha de recórrer el terme i la vila amb gent nascuda en aquell lloc, una gent que no estigui gaire intel·lectualitzada i que no vegi gaire la televisió, perquè aquestes dues característiques —la intel·lectualització i la tele— fan

allunyar de la manera genuïna de parlar, la contaminen. Quan vaig recollir els noms de Vila-seca, em van recomanar un individu que coneixia molt bé el terme; anant amb ell cap a la costa, em va dir, davant d'una cruïlla de camins: «aquest és el camí del Far». Mare de Déu, Senyor! Quina sorpresa! Això no ho diu mai ningú que parli amb naturalitat. Tothom diu *lu fàru*. Vaig haver de prescindir d'aquest personatge que vaig saber, després, que havia fet política catalanista, abans de la guerra, i se li notava. No vaig perdre l'amistat de l'Anton, perquè vaig sentir un gran afecte per ell; però no vaig voler que m'acompanyés cap altra vegada.

Per saber *els noms d'abans*, s'han de veure documents, de tantes èpoques com es pugui. A vegades és fàcil, com quan es troben protocols notariais i capbreus de diversos segles. Això va passar sobretot a Siurana, on la muntanya de protocols anava del segle XIII al XIX. *No sempre és fàcil* de llegir aquests papers, perquè la cal·ligrafia sovint és enrevessada i el pas dels anys hi ha escampat taques i algun foradet inoportú. Llegint-los, surten molts noms que encara es diuen; però també en surten que ja no diu ni recorda ningú. Entre els que encara es diuen, n'hi ha que ofereixen *ortografies variades*, segons l'època i segons l'escrivà. És el cas de Brugar, que ha passat a Burgar. I el de Sol Senyor d'Almofter, del qual tornarem a parlar. I el del renom Al·lot —amb el significat de 'noi' que té a les Illes—, i en el qual també ens tornarem a aturar. Algunes vegades, aquests aclariments fets pels documents antics ajuden a trobar el fil del significat i es poden aportar gràcies a aquelles lectures de papers, una mica complicades.

També es dona el cas que algun nom ha estat *llatinitzat*: Castrovetero, Mosterio, Oculo Molendinarum, Reddis, Purpuris; no pas perquè la gent de l'època ho digués així, que la gent al segle XII ja parlava, si fa o no fa, com parlem nosaltres; sinó, fixem-nos en com va ser escrit el *Llibre dels Feyts* que Jaume I va redactar al segle XIII; i en com és escrita la *Crònica* de Ramon Muntaner, del primer terç del XIV. La llatinització es feia perquè el llatí era la llengua dels notaris i, fins bastant tard, també l'era de l'ensenyament superior. Tanmateix, els notaris gairebé mai no traduïen els noms de lloc no tan importants com els noms de poblacions, sinó que els escrivien en català, de la millor manera que sabien. Per això n'hi ha d'escrits en *diverses ortografies*. Les llengües vulgars no van començar a ser regularitzades fins a la primera meitat del segle XVII, quan es va fundar l'Académie Française. L'Acadèmia espanyola, de fet castellana, va arribar a Madrid el 1714, amb els borbons, copiant el que havien fet els seus parents francesos. Li van posar un lema divertit: *limpia, fija y da esplendor*, que sembla una publicitat de productes de neteja. A casa nostra, l'Acadèmia de Bones Lletres és de 1729, però tenia preferència per la història més que no pas per la llengua. *L'autèntica Acadèmia nostra* no va arribar fins el 1907, amb Enric Prat de la Riba, que va fundar l'Institut d'Estudis Catalans.

Un dels dubtes que planteja la interpretació d'algunes paraules de documents anteriors al segle XVIII ve de la *falta d'accentuació gràfica*, perquè la utilització de

l'accent gràfic no es divulga fins en aquella època. Abans no es posaven accents. I no és el mateix *ermita* que *ermità*, ni *canons* que *cànons*, ni bastants altres paraules que tenen un sentit o un altre segons que vagin accentuades o que no hi vagin. *Jonca*, de 1623, de l'Aleixar, no volia dir sinó *Joncar*, lloc ple de joncs. L'escrivà no hi va posar la *-r* final, però tampoc accent, que hi hauria calgut si s'hagués guiat almenys per la fonètica.

Una particularitat freqüent és que, *quan un nom perd significat*, quan la gent no sap què vol dir, aquell nom és substituït per un altre que s'hi assembla i tingui sentit. A Prades, des del segle xv, tots els papers parlen de la Peixera. Hi ha un sol exemple que es desvia cap a *Pixera*, al segle xvii. El canvi s'ha produït per pèrdua de la *-e-* de la primera síl·laba. Ja en aquell segle xvii, aquesta devia ser la manera de parlar de la gent, recollida fidelment per l'amanuense, una gent que havia oblidat que *Peixera* és un nom que designa una presa feta amb fang i troncs, destinada a desviar l'aigua d'un corrent, cap en un molí o cap als horts. Avui, fins i tot s'ha muntat una història innocent per justificar el pas cap a *Pixera*. Els documents que fins al xix escrivien *Peixera*, ho escrivien perquè s'anaven copiant els uns dels altres, sense tenir en compte la manera real de dir de la gent, reflectida per l'escrivà del 1662, més meticulós. Aquesta *Peixera* / *Pixera* em va permetre de descobrir que hi havia hagut un molí allí a la vora, un molí que ningú no sabia que hagués existit. Un dels pagesos consultats va dir que per allí ell havia observat un clot i que ara comprenia que devia correspondre al clot del cacau del molí.

A la Mussara, *el racó de la Paleta* no és sinó el racó de la *Pleta*. Quan la gent no va entendre què significava *pleta*, va afegir una *-a-* darrere de la *-p-* inicial i va tenir Paleta, una paraula que sabien què volia dir, encara que no respongués a cap realitat immediata.

Per l'afegit d'una *a* darrere la *C* inicial de la paraula *Cretes*, el nom d'una població del Matarranya, que el poble vol que es digui *Caretas*, fa temps que hi ha un rebombori considerable en aquella zona.

Podria retreure altres modificacions d'aquesta naturalesa, però em limitaré a un parell més. Una d'observada a Reus, on vaig trobar *Alot*, renom d'un Freixa, el 1716. És una paraula que vol dir 'noi'. Al mateix any, surt *Allot*, amb doble *ela*. El 1724, trobem escrit *Atlot*, amb *-tl-*; i el 1760 van reemplaçar la *-t-* de la primera síl·laba per una *-d-*: *Adlot*. Quaranta anys més tard, surt *Aulot*, amb vocalització de la consonant, i s'acaba el 1832 amb *Olot*. És a dir que, segons la forma del renom, van passar de les Illes a la Garrotxa, perquè no sabien què volia dir *Al·lot* i, en canvi, coneixien la ciutat d'Olot. Fins ací, han parlat només els documents. Però vaig trobar en el llenguatge viu el mas del *Secaulot*, a Bellissens, que procedia d'aquell *Aulot* de 1800, amb el prefix afegit de l'adjectiu *sec*.

L'altra correspon a Almoſter. A Almoſter, tothom sap on és *el Sol Senyor* i tothom pretén saber que el nom li ve d'un senyor que sempre anava tot sol. I, ja està: ja tenim l'origen del nom d'una partida de terra. Però els documents ho desmenteixen perquè, tot al llarg del segle XVI, anoten *això del senyor*, una locució que vol dir 'el tros de terra del senyor', és a dir, el tros de terra damunt el qual el senyor tenia drets, cobrava algun cens. S'arriba en aquesta conclusió quan se sap que el pronom demostratiu *això*, en molts llocs, vol dir 'el tros de terra'. A vegades es pronuncia ço. I, de ço del senyor a *sol senyor* hi ha un pas molt curt. A Almoſter mateix hi havia hagut diversos *això d'en* i *això de na*, sense aglutinació; i també *els Aixenaleus*, ja aglutinat, o sigui, *això dels Aleus*; i, molt prop del poble, *l'Aixembruc*, és a dir, *l'això d'en Bruc*. A les Illes, no diuen *això*, sinó *son*, que ve a ser, aglutinat, ço en, i d'ací ve el nom de l'aeroport de Palma: Son Santjoan, és a dir, la terra d'un que es deia Santjoan.

No sé si s'ha notat prou que, si és important l'enquesta oral sobre el territori que es vol investigar, encara ho és més —em sembla a mi— l'escorcoll *en documentació antiga*. Per començar, s'ha de saber on es guarda aquesta documentació. Abans que el senyor de tot el territori fos l'estat, aquests papers eren retinguts pel senyor de cada lloc. Ací, en aquesta zona nostra, del Camp de Tarragona, en general, *el senyor era l'església*. Però no sempre. Vaig haver d'anar a Sevilla per trobar documentació del comtat de Prades. I també a l'arxiu dels Medinaceli hi ha papers de la baronia d'Entença, a la qual corresponien municipis que ara són del bisbat de Tortosa, com Pratedip, Tivissa i Vandellòs. Però he vist protocols de Tivissa a l'arxiu comarcal de Valls. I n'he trobat de Falset a l'Arxidiocesa de Tarragona. Papers de Tregurà, a la vall de Camprodon, els vaig descobrir a l'*arxiu del monestir de Sant Joan de les Abadesses*, perquè aquest monestir havia exercit la senyoria damunt de Tregurà. I documents de Vilallonga de Ter, del segle XVI i del XVII, van aparèixer a l'arxiu municipal de Puigcerdà, procedents de Llivia, perquè la família Descatllar havia tingut la senyoria tant *de Vilallonga com de Llivia*. Una gran part de la documentació *d'Escaladei* va fer cap a Madrid. Ho sap prou bé l'Eugeni Perea que es va haver de desplaçar al Archivo Histórico Nacional quan feia el recull de la Morera de Montsant. De manera que, a l'hora de buscar documents, un s'ha de revestir *d'esperit detectivesc* i de paciència. I no us cregueu que el Google aclareixi res, amb referència a aquest camp de les documentacions.

Els noms de lloc i de persona, que ara són noms propis, *procedeixen de noms comuns*. N'hi ha que es conserven intactes, que no han evolucionat gens al llarg del segle; i n'hi ha que han experimentat transformacions, per alguna influència o perquè els parlants hi han afegit o n'han suprimit una síl·laba, o una lletra, o l'han traslladada dintre la mateixa paraula, per comoditat de la dicció. N'hi ha molts que *no han experimentat cap modificació*, tret d'alguna d'ortogràfica. Bastaran uns pocs exemples: Monterols s'escriu així des del segle XII, amb la lleugera variant, algun cop, del canvi de *-o-* per *-u-*; Blancafort, des del XIII; del XIV, en trobem ja una colla que no han experimentat modificació: l'Alqueria, Calderons, el Colomer, Rojals;

també n'hi ha del xv: les Alberedes i l'Argamassa. L'abundància del segle xvi farà que en seleccionem només uns pocs: les Argiles, els Castellots, les Guinarderes i els Pedrets. Als segles posteriors, es van repetint alguns d'aquests mateixos noms però n'apareixen uns pocs de nous: els Bassots, Copons, les Pites, els Segalassos.

N'hi ha que es presenten, alguna vegada, *amb lleugeres variants*, com *Espitalera* en lloc de *Hospitalera*, Roquiç, amb -ç en lloc de -s; *Peragons* en lloc de *Pregons*.

Tot això es podria ampliar amb multitud d'altres exemples. M'he limitat a paraules que tenen un sentit clar. Però n'hi ha que no se sap d'on poden venir; són les que qualifiquen de *fòssils*, si ja no s'utilitzen, que es presenten amb ortografies diverses, si es troben més d'una vegada, i, per generar una entrada en els nostres diccionaris de noms, s'ha d'escollir una d'aquelles ortografies, la que sembli millor, segons l'esma de cada autor. En segueixen uns quants exemples: el coll de n'As-trampa, *Bonamica* (una sola paraula), i *Bonamiqua* (1380) i *Bona Amicha* (1567). El carrer de *Cardesales* (s/d). El torrent de la *Galzina* (1380), *Galzinya* (1422), *Gualzina* (1464), *Gualsiya* (1510) i *Galsina* (1564). *Mar Morta* (dues paraules) (1411), i després *Marmorta* (1445), *Marmota* (1500), *Masmorta* (1510) i *Masmortes* (1519), en una sola paraula.

S'ha d'evitar donar per bones paraules forasteres. Recordo haver vist *cotarro* per part genèrica d'un nom d'un terme del Camp de Tarragona. L'autor, o l'editor, l'havien d'evitar o, si no se'n podia prescindir, marcar-la per paraula estranya, posant-la si més no entre cometes.

També la forma escrita dels cognoms es presenta *plena d'incoherències*, unes incoherències que s'han consolidat a partir de 1870, quan l'estat espanyol va crear el Registre Civil. Fins llavors, també hi havia hagut desgavells que es veuen sobretot als llibres sacramentals de les parròquies. Era raonable que hi hagués irregularitats perquè *la llengua encara no havia estat científicament regularitzada*. Els recol·lectors d'onomàstica, ens veiem obligats a oferir els cognoms tal com s'haurien d'escriure, ara ben escrits, segons la normativa establerta, sense que això vulgui dir que el propietari del cognom hagi de fer cas d'aquestes recomanacions encaminades a fer veure allò que hauria de ser i no és. Em refereixo als cognoms que corresponen a *paraules clares*, perquè n'hi ha que, a primer cop d'ull, no es veu d'on procedeixen i, per tant, no es pot estar segur de quina és la forma ortogràfica perfecta. És el cas d'*Almendares*, *Arcub*, *Caliceda*, *Dabert*, *Orxinet*, per citar-ne uns quants, a tall d'exemple.

En els cognoms coneguts *s'ha d'evitar* la presència de la lletra -h- abusiva a final de paraula o entre vocals: *Benac*, *Sanaüja*. La Ch- inicial, en lloc de X-: *Xatruc*. La -y- innecessària: *Gaia*. La Z- en lloc de S- sorda inicial: *Saragossa*. La lletra forastera -n- amb un diacrític damunt, -ñ-, en lloc de -ny-: *Grinyó*. I cal tenir presents

altres normes de la nostra ortografia. I *evitar Compte* (acció de comptar, càlcul d'una quantitat, amb una *-p-* pertorbadora) en lloc de *Comte* (títol nobiliari, sense *p*). I *Casador* (que vol dir que una persona és apta per a casar-se, que està en condicions de casar-se) en substitució de *Caçador* (dedicat a la caça). I encara *Muster* (amb *u*) en lloc de *Moster* (amb *o*, derivat de most).

I podria continuar; però els punts comentats ja donen una idea de la feinada que hi hauria si volíem fer una reconversió d'antropònims cap a la forma gràfica regularitzada. *No podem exigir res*, ni de bon tros, com a simples col·leccionistes d'onomàstica que tanmateix també vetllem, al mateix temps, per la depuració de la llengua, dissortadament maltractada pels nostres colonitzadors, tant els del nord com els de ponent; però ens serà permès almenys de recomanar-ho, sobretot ara que legalment és possible de tramitar esmenes, si més no a l'estat espanyol, que no pas al francès, encara més agressiu a l'hora de maltractar qualsevol cosa que no convingui a la seva inflada *grandeur*.

Em sembla que he exhaurit el temps que em deu correspondre i no vull escapar el temps a què tenen dret els meus companys de col·loqui, i a què també en deu tenir el públic que desitgi intervenir.

Gràcies, moltes gràcies.

SUGRANYES. D'ON VE. PERÒ NO PAS QUÈ SIGNIFICA

Fins ara, no havíem trobat ningú que parlés del cognom **Sugranyes**. Joan Coromines no en diu res en cap de les diverses obres seves que tenim a mà i que hem consultat. Tampoc no en parla Francesc de Borja Moll en cap de les diverses edicions de *Llinatges Catalans*. Enric Moreu-Rey, que va dedicar un gran esforç d'investigació a l'entorn de l'antroponímia, no hem sabut veure que anomenés enlloc cap Sugranyes. Li dona una entrada el *Diccionari Català Valencià Balear* (DCVB), amb un comentari circumscrit als llocs on se'l va trobar existent, que són fins a quinze, des de Barcelona a València, amb una bona quantitat de poblacions del Camp de Tarragona. La Gran Enciclopèdia Catalana (GEC) anota tres personatges: Eugeni Sugranyes i Fanguera, de Castellvell (1878-1942), missioner claretí; Domènec Sugranyes i Gras (Reus 1879-Barcelona 1938), arquitecte, pare de Ramon Sugranyes de Franc, de Capellades (1911), auditor laic del Concili Vaticà II. Però no parla del reusenc comandant Victorià Sugranyes i Fernández, mort en el camp de batalla de Tetuan, el 1860.

En aquesta comarca sabem que, a Reus, hi va haver Francesc i Pere Sogranya l'any 1483, i el 1497 s'hi va afegir Lluç; que el 1510 s'hi mantenia Pere. Després ja

es passa a Gabriel Sugranyes, el 1532. I el 1693 hi havia Josep Sugranyes, dit Galant Jove. I un altre Josep, el 1803, dit Cunill. El 1771, s'observa una altra variant ortogràfica, Vicenç Sugranes, dit Negret. Novament el 1803, l'escrivà opta per Sugrañas, dit Felis. I al mateix llibre del cadastre va anotat Sugrañes, dit Vitxac, una ortografia que respecta l'amanuense de 1827 quan anota Pau Sugrañes dit Timbal. I n'hi podríem afegir alguns més de prou recordats.

A Constantí hi havia Johan Sogranyes el 1497, i Antoni, Miquel, la viuda, Jaume i Joan, el 1553. I lo mas d'en Sugranyes el 1594.

A Tarragona, hi ha constància del cognom des de 1528 i les variants ortogràfiques són semblants: Sogranyes, Sograñes, Sugranyes, Sugrañes, Sugrañas, amb els afegits de Sugranyes (1617) i Sobranes (1725).

Modernament, tant a Almostrer com a Castellvell és un dels cognoms més abundants. A Castellvell, el síndic de 1566 era Gabriel Sugranyes, que podria ser el mateix que havia estat batejat el dia 8 de març de 1531, fill d'en Jaume Sogranyes. Més tard, el 1856, hi havia tretze famílies amb Sugrañas per cognom del cap de casa.

A la Selva, el 1483 Joan Sugranyes era corredor jurat i del 1777 al 1804 hi va haver de rector Pau Sugranya, procedent de Castellvell. A Riudoms, Sugranyes és tardà; no se'n troba cap fins al 1716. A Cambrils no n'hi ha notícia fins el 1863, quan hi va fer cap des de Constantí.

A Barcelona, l'any 1840, Josep Sugranyes va ser un dels teixidors que va impulsar la creació de la primera societat obrera².

Aquests últims anys, una colla d'estudiosos —a part dels que s'han anomenat al començament— han dedicat un interès especial a l'antroponímia, com per exemple Lluís Almerich, amb *Els cognoms catalans. Origen i definició* (Barcelona 1968); Jordi Bolós i Josep Moran, amb *Repertori d'antroponims catalans. I*, que comprèn els segles IX i X (Barcelona 1994); *Diccionari d'antroponímia catalana. Volum de mostra*, coordinat per A. M. Badia i Margarit (Barcelona 2004); Vicent M. Rosselló i Verger, amb «Llinatges valencians: deformacions “incultes”» (*Miscel·lània d'homenatge a Enric Moreu-Rey*, Barcelona 1988); Agustí Rubio i Mateu Rodrigo, *Antroponímia valenciana del segle XIV. Nòmnes de la ciutat de València (1368-69 i 1373)* (València-Barcelona 1997); Joan Miralles i Montserrat, *Corpus d'antroponims mallorquins del segle XIV* (Barcelona 1997); A. Dauzat i Ch. Rostaing, *Dictionnaire etymologique des noms de lieux en France* (París, 1963); Renada-Laura Portet, *A la recerca d'una memòria: els noms de llocs del Rosselló (microtoponímia)* (Perpinyà

2 *Història dels Països Catalans. De 1714 a 1975*, Barcelona: 1980, p. 261.

1981) i *Toponímia del Rosselló* (1985); Lluís Basseda, *Toponymie historique de Catalunya Nord* (Prada, 1990).

Malgrat haver inspeccionat entretingudament aquesta considerable quantitat de recerca feta per totes les terres de llengua catalana, cap d'aquests autors no ha trobat notícia del llinatge Sugranyes, raó per la qual cap d'ells no pot dir res sobre l'origen ni l'etimologia de la paraula.

No fa gaires setmanes que he tingut la sort que un Sugranyes, en aquest cas Josep Sugrañes Blanch, com si ell tingués notícia que jo feia temps que pensava en aquest cognom, se m'adrecés amablement per fer-me saber que havia trobat una pedania anomenada **Sougraigne**, a Occitània, al departament francès de l'Aude, a la circumscripció de Limós (Limoux), una ciutat del Llenguadoc, que és a una certa distància al sud de Carcassona. Limós és a l'extrem meridional del Massís Central. Josep Sugrañes i Blanch s'ha interessat molt per aquest llogaret dit Sougraigne perquè, amb tot l'encert, hi ha entrevist la procedència del seu cognom i ha sabut que el lloc és a uns 400 m d'alt. i que només té 54 habitants. Hi ha església, aixecada el 1777 i segurament renovada el 1878. Un llibre de visites de l'església informa que el 1750 hi havia 200 feligresos, el 1762 s'hi comptaven 41 focs (potser uns 185 individus) i que el 1789 havien pujat a 50 focs (uns 225 habitants). També diu que pertany als monjos de Sant Policarp i que la festa d'hivern és per Saint Etienne. Parla d'un clergue de 1734 i diu que el 1750 la parròquia era servida pel capellà de Rennes [els Banys de Rennes], districte de Limós, i que pertanyia al marquès de Rocafort. Mn. Antoni Pladevall (a la GEC) dóna una extensa informació d'aquesta abadia benedictina del comtat de Rasès, que va ser important, fundada l'any 872 i, amb alts i baixos, viva fins el 1771, quan l'arquebisbe de Narbona la va suprimir. Fou l'època, com s'ha dit abans, que s'hi va erigir l'església i s'hi devia fundar la parròquia.

Ha pogut saber que la forma escrita ha anat evolucionant lleugerament, com és raonable, al llarg dels anys, amb vacil·lacions, des de *Sogrania* observat l'any 1231 i *Sogranie* el 1371. Una mica abans, el 1307 i el 1377, la *-n-*, que es converteix a *-nh-*, *Sogranha*, ja sembla palatalitzada com si fos un testimoni de l'antic provençal. Un parell de segles més tard, el 1571, aquest so palatal és representat per *-gn-*, a la francesa, *Sograignes*, i ja no hi haurà marxa enrere per aquest cantó. L'adopció de l'ortografia francesa *-ou-* per representar el so de la *-u-* és vacil·lant. N'apareix el primer senyal el 1371, amb *Sougrane* i *Sougranes*, però s'ha d'esperar fins al final del segle XVI perquè reaparegui amb *Sougraignes* (1594). Després, molt més tard, el nom torna a ser escrit sense indicació que la *-n-* sigui palatalitzada, tot i que no és una *-n-* amb un so normal ho indica que surti suplicada: *Sougrannes* (1781). Val a dir que aquests comentaris deurien canviar si no quedessin sense informació períodes llargs del segle XIII, tot el XV i tot el XVII; tanmateix, les dades aportades deixen veure que la fonètica del nom no ha variat

gaire substancialment fins que s'ha estabilitzat a la francesa amb *Sougraigne*, és a dir, l'equivalent al nostre Sugranya / Sugranyes.

De manera que es pot proposar que el cognom que avui és objecte de la nostra atenció procedeix d'aquell llogaret, perquè gent d'aquella terra va venir a Catalunya en una època en què els cognoms tal com ara els coneixem encara no havien arribat i la designació habitual de les persones es feia amb un prenom acompanyat d'un renom, moltes vegades indicador de l'ofici o d'altres característiques personals o bé també de la procedència de l'individu, en aquest cas *de Sugranyes*, fins que aviat es va perdre el *de* i va quedar Sugranyes tot sol.

L'emigració occitana cap a Catalunya ha estat des de sempre molt considerable, per motius diversos, tal com Enric Moreu-Rey comenta al seu llibre *Els immigrants francesos a Barcelona (Segles XVI al XVIII)* (IEC, Barcelona 1959). Un d'aquests motius de desplaçament fou religiós, als segles XIII i XIV. Molts càtars perseguits van recórrer a l'expatriació cap a terres catalanes on la monarquia d'aquell moment consentia l'arribada d'aquells heretges del nord que representaven una bona aportació de capital humà en una època de repoblació que se'n necessitava. També era el moment que la monarquia francesa dels Lluïsos començava a eixamplar el territori de França amb l'ocupació o adquisició de velles senyories. Que els Sugranyes de casa nostra fossin exiliats càtars no és provat, fins ara; però tampoc no és una hipòtesi que hagi de ser exclosa. Allò que sembla incontestable és que el cognom procedeix d'aquell vilaró que ara és en territori de la república francesa, potser des de cap a l'any 1240 quan Raimon Trencavel, vescomte que havia estat expulsat de Carcassona el 1226 —fill d'un càtar tingut per màrtir—, amb un grup de senyors desposseïts de llurs territoris i de soldats catalans, va intentar una revenja i, riu Aude avall, va arribar a Limós, i l'alliberà³.

Parlarem, per acabar, del testimoniu escrit més antic de la presència d'un Sugranyes per les nostres latituds: Ramon Sogranya a qui fou atorgat el «privilegi de batlle dels territoris del Brugar, de la Grassa y de Marmorta que són entre Constantí i Reus», segons còpia simple d'una comissió «feta per Mr. Luys de Vallterra vicari general del archebisbe [...] A 25 de octubre 1399»⁴. Només feia una vuitantena d'anys que el càtar llenguadocià Guilhem Belibasta havia estat condemnat a la foguera després d'haver capitanejat una petita comunitat a Sant Mateu del Maestrat. Això permet d'imaginar que els antecessors, potser uns rebesavis, de Ramon Sogranya, batlle d'aquells llocs que ara són del terme de Reus, haguessin estat víctimes de la persecució contra els càtars. Permet d'imaginar-ho, no pas d'afirmar-ho.

3 *Càtars i caterisme a Catalunya*, Anna M. ADROER I TASIS i Pere CATALÀ I ROCA, Rafael Dalmau, editor, Barcelona, 1996, p. 59.

4 *Índex Vell. Índex dels documents de l'arxiu de l'Arquebisbe. 1679. 1a part, edició a cura de Salvador Ramon Vinyes, F. Xavier Ricomà Vendrell*. Diputació de Tarragona, 1997, p. 178, document núm. 647.

Hem dit més amunt que es pot proposar que el cognom que avui és objecte de la nostra atenció procedeixi del nom d'aquell llogaret. Això realment es pot proposar sense gaire risc d'error. Però cal que quedi clar que el coneixement de la procedència del nom no comporta el coneixement del significat del nom. L'etimologia és una altra cosa i es conserva tan obscura com havia estat fins ara. Caldrà esperar que els etimologistes que s'hi puguin interessar en descobreixin la semàntica. Tanmateix, el poble —sempre profundament preocupat pel misteri que amaga un nom propi— ja hi ha dit la seva. Els quatre gats de Sougraigne estan convençuts que això vol dir 'graner'. I que ningú no gosi contradir-los-ho! S'ha de tenir respecte per aquestes etimologies populars, sense que calgui compartir-les, naturalment.

Ja s'ha vist que només ens interessem per l'origen, per la procedència, del cognom, no pas per l'etimologia. No hauria de fer estrany que aquest poble del Llençadoc, Occitània, que sabem que ja hi era l'any 1231, ja hi hagués estat també molt abans, potser en època sarraïna, visigòtica o franca, o fins i tot que hagués estat fundat —o refundat— en el període romà. Són els historiadors-arqueòlegs els que un dia podran explicar-ho, si mai s'interessen per descobrir-ho i troben elements suficients per a bastir una hipòtesi.

Gent molt entesa diu que la veïna Carcassona ja era anomenada per Cèsar al segle I abans de Crist i que aquell nom sembla aquità, potser preindoeuropeu. I Limoux (Limós), topogràficament encara més pròxim a Sougraigne, és documentat l'any 844 i s'afirma que el nom procedeix del llatí *limosus*, equivalent a 'fangós'.

També podria ser que, en aquells inicis, situats dintre la foscor del temps passat, el nom l'hagués portat i deixat a la localitat un individu procedent de qui sap on, fos un membre del poble visigot o potser fins i tot del poble franc. Hauria estat el cas a la inversa del que s'ha comentat, que el nom de família ve del nom d'una població. Fet i fet, els coneixements de què ara es disposa no donen peu per a anar més enrere en el temps, i no toca altre remei sinó conformar-se a saber només la procedència del cognom Sugranyes i a continuar ignorant l'etimologia d'aquest nom. Qualsevol proposta que es pugui fer no serà vàlida si no ve acompanyada de justificants que mereixin la confiança de filòlegs etimologistes de renom consolidat.

Abans d'acabar, no em puc estar de donar les gràcies, ara públicament, al Sr. Josep Sugrañes i Blanch, que és a l'origen d'aquest article que s'ha aprofitat d'una colla d'aportacions seves, desinteressades.